

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Izabelli Ławeckiej „Modele komunikowania życzeń w mediach społecznościowych (na przykładzie wybranego materiału opublikowanego na Facebooku” (Warszawa 2019, ss. 260+2 nlb.)

Wymieniona w tytule rozprawa powstała pod naukowym kierunkiem dr hab. Katarzyny Drózd-Łuszczak w Instytucie Polonistyki Stosowanej Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. W środowisku naukowym Autorka pracy mgr Izabella Ławecka jest już dobrze znana, zaistniała w nim bowiem dzięki kilku publikacjom w różnych ośrodkach uniwersyteckich w Polsce. Dorobek publikacyjny (6 pozycji), znacznie przekraczający wymagania stawiane kandydatom do stopnia doktora, ujawnia zainteresowania i metodologię interpretacji materiału językowego funkcjonującego w komunikacji społecznej za pośrednictwem Internetu. Do poszukiwania modeli komunikowania życzeń w mediach społecznościowych przystąpiła więc mgr Anna Ławecka ze sporym – jak na doktorantkę – doświadczeniem w zakresie badań interdyscyplinarnych.

Recenzowana praca odznacza się przejrzystą konstrukcją, co dobrze służy realizacji podjętego zadania. Po *Wprowadzeniu* zawierającym ponadto wyspecyfikowaną informację o strukturze pracy, uzasadnienie wyboru materiału badawczego oraz stan badań, następuje pięć rozdziałów poświęconych cząstkowym zagadnieniom, będącym składnikami procesu komunikowania życzeń w mediach społecznościowych, tj. charakterystyce aktu życzeń i komunikacji na Facebooku, tradycyjnemu modelowi komunikowania życzeń i modelowi komunikacji marketingowej oraz innym modelom komunikowania życzeń. Rozprawę zamykają standardowe w tekście tego typu segmenty: *Zakończenie*, *Bibliografia* z wyodrębnionym wykazem wykorzystanych słowników, *Netografia*, *Aneks* (38 stron ilustracji dokumentujących graficzno-językowy kształt wpisów na Facebooku) oraz niewykazane w *Spisie treści* angielskie streszczenie pracy (*Summary*). Tekst główny zawiera ponadto liczne tabele (24, z których najdłuższa – nr 23 – liczy 19 stron) zestawiające materiał będący podstawą analizy oraz ilustracją stawianych tez i wniosków rekapitulujących obserwacje.

Początkowa (dwustronicowa) część wprowadzenia zawiera kilka wstępnych, lecz istotnych dla podjętego tematu informacji, z których wynika, że Doktorantka ma pełną świadomość interdyscyplinarności podjętych badań i potrzebę zastosowania rozwiązań metodologicznych umożliwiających wieloaspektowe przedstawienie problemu mieszczącego się w teorii aktów mowy, teorii komunikacji i języka w mediach, co wynika z traktowania

życzenia jako szeroko rozpowszechnionego aktu grzecznościowego o ugruntowanej w kulturze pozycji i zmiennych w czasie formach. Co więcej, Autorka, uprzedzając wnioski płynące z analiz materiałowych, stwierdza, że te gesty będące prymarnie świadectwem zainteresowania i znakiem pamięci, stały się „nośnikiem przemian społecznych, kulturowych i technologicznych” (s. 4). „Celem pracy jest przedstawienie – jak informuje tytuł – modeli funkcjonowania życzeń, a także ich charakterystyka” (s. 5) w komunikacji medialnej, co I. Ławecka stara się ustalić w trakcie analizy materiału, na który składają się „posty oraz zainicjowane nimi komentarze, opublikowane na Facebooku w latach 2015–2018 na profilach użytkowników powiązanych siecią znajomości z autorem pracy [...] wpisy na profilach znanych marek, osób publicznych oraz popularnych profilach społecznościowych” (s. 6). O doborze tekstów decydowała ich tematyka oraz struktura językowa realizująca schemat składniowy czasownika *życzyć*: KTOŚ₁ ŻYCZY KOMUŚ₂ CZEGOŚ Z JAKIEJŚ OKAZJI/PRZYCZYNY (s. 7). Na podkreślenie zasługuje aktualność tego materiału, a więc i późniejszych wniosków dotyczących zachowań grzecznościowych, do jakich obligują akty składania życzeń.

Autorka zwraca uwagę, że kluczowym dla tematu słowem w odróżnieniu od standardowego *składanie życzeń* jest rzeczownik *komunikowanie*, który „ma za zadanie oddać istotę i zakres opisu, w skład którego nie wchodzi samo przekazywanie życzeń, ale też ich odbiór, reakcja odbiorcy, często też bodziec, który spowodował złożenie życzeń”. Z tego powodu „Praca zawiera równorzędny opis komunikatów pisemnych oraz charakterystycznego dla medium sposobu komunikowania przy pomocy przycisków reakcji, łączy analizę komunikacji werbalnej z elementami kodu niewerbalnego” (s. 5).

Stałym elementem tego typu rozpraw jest informacja o stanie badań, która poza tym, że stanowi tło dla podjętego tematu, pełni szereg dodatkowych funkcji, szczególnie zaś stwarza możliwość dyskusji z autorytetami i jest okazją do zaprezentowania się Autora/Autorki jako znawcy/znawczyni danego tematu. Tę okazję Doktorantka w pełni wykorzystowała, z wielką swobodą referując bogatą literaturę, waloryzując oraz selekcionując dotychczasowe ustalenia pod kątem przydatności do analizy podjętego problemu i uzasadniając własne decyzje co do wyboru określonych rozwiązań (por. sformułowania komentujące przytaczane obserwacje typu: „To trafna argumentacja również dla terminologii przyjętej w niniejszej pracy” (s. 8); „Autorka zwraca uwagę na inną cechę, bardzo ważną w kontekście problemów poruszanych w rozprawie”. (s. 14); „To dobry komentarz określający orientację badawczą rozprawy, której przyświeca hasło otwartości poznawczej” (s. 17); „Ta uwaga jest istotna dla poniższych rozważań...” (s. 36) itp.). Znajomości tematyki dowodzi też

przyjęta strategia informacji bibliograficznej dotyczącej pracy, hierarchizująca dotychczasowy dorobek i przyporządkowująca go trzem istotnym problemom, tj. „Komunikowanie – definicje i modele”, „Specyfika komunikowania sieciowego”, „Komunikacja pisana a komunikacja mówiona”.

Na Rozdział I. *Charakterystyka aktu życzeń* (s. 19–39) składają się trzy podrozdziały, w których I. Ławecka podjęła próbę opisu czasownika *zyczyć* i nazywanego przez niego aktu mowy oraz przedstawiła życzenia w świetle grzecznościowych zachowań komunikacyjnych i w kontekście netykiety. Uwagę zwraca wnikliwość analiz, sposób argumentacji, w której Doktorantka wykorzystuje przykłady przemawiające na korzyść stawianych tez, jak też rozważa możliwość ich zanegowania.

Przyglądając się schematowi składniowemu czasownika *zyczyć*; KTOŚ₁ ŻYCZY KOMUŚ₂ CZEGOŚ Z JAKIEJŚ OKAZJI/PRZYCZYNY, stara się ustalić sposoby językowego wypełnienia każdej z konotowanych pozycji i ich możliwe interpretacje. Na dwa sposoby ustala realizację otwieranego miejsca dla przedmiotu życzeń: „w formie zdaniowej (*zyczyć, żeby*) albo wtórnej – rzeczownikowej (*zyczyć czego*)” (s. 26). Ponadto przytacza przykłady, które pokazują sposoby rozszerzenia wskazanej formuły syntaktycznej np. przez leksemy przysłówkowe (*dobrze, źle zyczyć* itp.). W tym kontekście nasuwają się pewne refleksje co do możliwości uzupełnienia schematu *zyczyć CZEGO* (s. 25, 26) o wariant: *zyczyć KOGO* (np. *zyczyła im syna; każdemu zyczyć można takiego syna/takiej córki...*). Poza tym może dla pełnego opisu należałoby wspomnieć o użyciu tego czasownika w konstrukcji z mową wprost: *Niech Wam Pan Bóg błogosławi – zyczył nowożeńcom kapłan*.

W kontekście obserwacji „Czasownik *zyczyć* ma wiele ekwiwalentów: *zyczenia* można *składać, przesyłać, przekazywać* etc. [...] Można je potraktować jako wyrazy bliskoznaczne” (s. 23) pojawia się pytanie o zakres pojęcia ekwiwalencji czy synonimii. O ile ekwiwalencja *zyczyć* i *składać zyczenia* ‘winszować’ nie budzi zastrzeżeń, to w tym kontekście pozostałe kolokacje przynajmniej zastanawiają.

Problematykę Rozdziału 2. *Komunikacja na Facebooku* (s. 40–59) kształtuje przekonanie, że „Facebook zrewolucjonizował komunikację. [...] że komunikacja na Facebooku rządzi się osobnymi prawami i, choć opiera się na tradycyjnych modelach komunikacji, wyznacza nowe możliwości, trendy oraz stosuje nową terminologię” (s. 40). Stąd teoretyczny charakter rozdziału, którego ważnym elementem są definicje różnych komponentów mediów społecznościowych, jak Facebook, profil społecznościowy, przestrzeń publiczna, sytuacja komunikacyjna, konwersacja, komunikacja niewerbalna, wpis, formy graficzne, multimedialne itp. Tu przydatne mogłyby się okazać, choćby dla porównania,

nowsze artykuły cytowanej przez Doktorantkę autorki, Urszuli Żydek-Bednarczuk *Dyskurs medialny* oraz *Dyskurs internetowy* (w: *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków 2013, s. 179–197; 347–379).

Kolejne rozdziały pracy poświęcone są prezentacji i analizie materiału z zakresu komunikowania życzeń na Facebooku. Najdłuższy Rozdział 3 (s. 60–126), zawierający szczegółową analizę tradycyjnego modelu, stanowi tło dla kolejnych dwóch rozdziałów zawierających omówienie specyfiki komunikacji marketingowej (KTOŚ₁ = MARKA, KTOŚ₂ = ODBIORCA ZBIOROWY, 127–180) oraz ogólnie innych modeli komunikowania życzeń (181–206). Warto w tym miejscu podkreślić przemyślany sposób doboru materiału pod kątem możliwości uchwycenia tendencji w komunikowaniu życzeń, rozpatrywanych z punktu widzenia nadawcy i odrębnie – z punktu widzenia ich odbiorcy, klarowne, uwzględniające aspekt socjo- i psycholingwistyczny, zasady klasyfikacji materiału, jego prezentacji w formie tabel i analogiczne przedstawienie informacji statystycznych. Zdyscyplinowanie metodologiczne mgr Izabelli Ławeckiej, jak również precyzyjny język wywodu sprawiają, że tekst rozprawy jest tyleż interesującą, co wymagającą partnerstwa lekturą. Wieloaspektowe i wnikliwe analizy w poszczególnych rozdziałach każdorazowo kończy Autorka podsumowaniem, które rekapitulując charakterystyczne cechy danego modelu komunikacji, umożliwia równocześnie ich skontrastowanie z pozostałymi typami – tradycyjnego modelu komunikowania życzeń z modelem komunikacji marketingowej oraz modelem komunikowania życzeń sterowanych i pośredniczących. W *Zakończeniu* (s. 207–211) znalazły się istotne obserwacje o cechach wpisów na Facebooku, ich funkcji „w procesie budowania relacji w mediach społecznościowych” (s. 211), ale i uwagi charakteryzujące jego użytkowników („użytkownicy są skorzy do dzielenia się własnym życiem”, s. 175, „swoimi doświadczeniami”, s. 177; ale nie brak „użytkowników wyrażających negatywne opinie [...], dających upust swoim emocjom”, s. 177).

Zestawiona z dobrym rozeznaniem potrzeb tematu bibliografia (s. 212–222), uwzględniająca łącznie ponad 200 pozycji, obrazuje zarazem dorobek młodej (wszak zdecydowana większość prac jest z ostatniego ćwierćwiecza) i prężnie się rozwijającej mediolingwistyki¹, w który kreatywnie się wpisuje rozprawa Doktorantki. Zastanawia tylko

¹ Por. nowsze pozycje poświęcone gatunkom internetowym i roli środków graficznych w komunikacji internetowej w: *Kreatywność językowa w przekazach internetowych*, pod red. K. Burskiej, B. Cieśli, Łódź 2019.

brak w *Bibliografii* nazwiska Bogusława Skowronka², autora publikacji poświęconych właśnie tej dyscyplinie (por. monografia *Mediolingwistyka. Wprowadzenie*, Kraków 2013, także późniejszy artykuł *Mediolingwistyka : teoria – metodologia – idea*, „Postscriptum Polonistyczne” 2014, nr 2, s. 15–26) czy *Słownika terminologii medialnej* (red. W. Pisarek, Kraków 2006, dostępnego w Internecie; por. też recenzję W.J. Darasz, „Zeszyty Prasoznawcze” Nr 1–2 (189–190), 2007, s. 164–166), zdawałoby się publikacji podstawowej dla dyscypliny. Czy to luki z zakresu komunikacji na Facebooku – słownik nie notuje tego hasła – zadecydowały o nikłej przydatności dla omawianego tu zagadnienia?

Praca doktorska mgr Izabelli Ławeckiej zasługuje na wprowadzenie do naukowego obiegu w postaci drukowanej. Przemawia za tym nie tylko wartość materiału jako niepowtarzalnego świadectwa czasu, zaproponowane kryteria jego klasyfikacji wynikające z interdyscyplinarności medium, z którego pochodzi, ale i wielka inwencja interpretacyjna, która umożliwiła Doktorantce uchwycenie charakterystycznych cech komunikacji w Internecie, jak „schematyczność, kolokwialność, dialogowość, spontanizacja i sytuacyjność” (s. 78) oraz jej nasycenie środkami niewerbalnymi, a także warunkowane wieloma czynnikami wewnętrznymi zróżnicowanie. Na wspomnienie w tym miejscu zasługują również uwagi Autorki o cybertozsamości.

W związku z powyższą rekomendacją proponuję przyjrzenie się tekstowi pod kątem pewnych retuszy stylistycznych i rozważenie możliwości drobnych korekt redakcyjnych. M.in. może przydałoby się ujednoczenie zapisu notek artykułów opublikowanych w tomach zbiorowych i tekstów drukowanych na łamach czasopism (Autorka konsekwentnie podaje strony tylko dla tekstów drukowanych w czasopismach). Ponadto sugerowałabym ograniczenie, mimo takiej praktyki, cytowania z tzw. drugiej ręki, szczególnie, gdy dotarcie do pozycji (krajowych) nie powinno nastroczać większych kłopotów (Autorka w ten sposób przywołuje np. na s. 31 prace K. Pisarkowej 1975, S. Grabiasa, T. Skubalanki 1979, M. Marcjanik 1982).

Rezygnując tu z przywoływania pewnych niezręczności stylistycznych, które łatwo wyeliminować, chcę jeszcze zwrócić uwagę na użycie słowa *przyczynek* w kontekstach jak poniższe: „z okazji jest jedynie przyczynkiem do wypowiedzenia życzeń” (s. 25), „ikony emoji [...] mogą być przyczynkiem do składania życzeń” (s. 58); według słowników *przyczynek* to ‘praca, artykuł, tekst, wypowiedź...’.

² Owszem, nazwisko B. Skowronka jako kreatora mediolingwistyki – „nowej subdyscypliny lingwistycznej” – zaistniało w teście rozprawy (por. przypis na s. 13), ale tylko za sprawą cytatu z pracy Małgorzaty Kity.

W konkluzji stwierdzam, że rozprawa doktorska Izabelli Ławeckiej „**Modele komunikowania życzeń w mediach społecznościowych (na przykładzie wybranego materiału opublikowanego na Facebooku)**” stanowi cenny wkład do badań komunikacji za pośrednictwem Internetu i sztuki jej interpretacji. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 21 kwietnia 2020 r.

dr hab. Krystyna Kowalik